

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดำรงชีวิตของคนไทยในท้องถิ่นชนบทอีสาน มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักในการเลี้ยงชีพ เป็นวิถีชีวิตที่อาศัยพึ่งพาธรรมชาติ มีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของคนในชุมชน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงชีพ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความใกล้ชิดกัน ในระบบเครือญาติ มีความสามัคคีกลมเกลียว มีระบบการผลิตที่เป็นการผลิตแบบยังชีพ ทั้งอาหาร การกินและเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพชน มีลักษณะเป็นการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นซึ่งถือได้ว่าเป็นความงดงามของวิถีชีวิตในชนบทในอดีต ปัจจุบันเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก เทคโนโลยี ที่ทันสมัยกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต ทั้งเครื่องจักรกล ยานพาหนะ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ โทรทัศน์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมใหม่ที่ประชาชนรับมาพร้อมกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมและชุมชนมีช่องว่างมากขึ้น ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนจากการผลิตแบบยังชีพเป็นการผลิตเพื่อการค้าทำให้น้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนในชุมชนเริ่มหดหายไปอย่างน่าเสียดาย

การพัฒนาประเทศของรัฐบาลหลายยุคที่ผ่านมามีความมุ่งเน้นการพัฒนาด้านเทคโนโลยี และการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ก่อให้เกิดช่องว่างทางสังคมมากขึ้น กล่าวคือการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศมีความเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นแต่รายได้ที่เกิดขึ้นนั้นไปกระจุกอยู่เฉพาะผู้ประกอบการเป็นส่วนใหญ่ ส่วนผู้ใช้แรงงานและเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงมีรายได้ในระดับต่ำ จึงก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ระหว่างเขตเมืองและชนบท รายได้จากการทำงานเกษตรไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต แต่กลับมีรายจ่ายที่เพิ่มมากขึ้นจนต้องกู้ยืมเงินมาเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตและการลงทุนในการทำเกษตร ทำให้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ต้องเดินทางทิ้งถิ่นฐานเพื่อไปรับจ้างยังต่างถิ่นเพื่อให้ได้เงินมาชำระหนี้ คนรุ่นใหม่ที่อยู่ในวัยแรงงานเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้ดีกว่าภาคการเกษตร ทำให้แรงงานในภาคการเกษตรขาดแคลนมากขึ้น ชาวบ้านต้องจ้างแรงงานในการทำเกษตรที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นภาระที่ต้องใช้จ่ายเพื่อความอยู่รอดของครอบครัวทำให้ต้องดิ้นรนประกอบอาชีพอื่น ๆ อีกเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว กล่าวได้ว่าความล้มเหลวของการพัฒนาด้านการเกษตรที่ผ่านมาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างรายได้ในครัวเรือนของเกษตรกร มีแนวโน้มไม่เพียงพอสำหรับการเลี้ยงครอบครัว รายได้นอกภาคการเกษตรเริ่มมีความสำคัญต่อรายได้ของเกษตรกรมากขึ้น

เป็นลำดับ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เริ่มมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ กล่าวคือ มีการประกอบอาชีพการเกษตร ร้อยละ 91.00 และนอกภาคการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 69.00 นอกจากนี้พบว่า หมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการอพยพแรงงานไปทำงานนอกหมู่บ้าน ร้อยละ 42.30 ส่วนใหญ่ เป็นการอพยพแรงงาน ไปรับจ้างในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ (สำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2541 : 12) แต่ก็ยังมีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่ประกอบอาชีพเสริมในหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเองเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว เช่น การค้าขาย การรับจ้าง การเลี้ยงไหม การทอเสื่อ การจักสาน เป็นต้น กล่าวได้ว่าเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียวเริ่มลดน้อยลง การประกอบอาชีพเสริมนอกภาคการเกษตรได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ซึ่งอาชีพเสริมดังกล่าว สามารถทำรายได้ให้กับครัวเรือนของเกษตรกรมากขึ้นจนกลายเป็นอาชีพที่สำคัญอาชีพหนึ่งของครัวเรือนเกษตรกรในที่สุด แม้ว่าการประกอบอาชีพเพิ่มนอกจากอาชีพหลัก จะมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวของเกษตรกรแต่ยังเป็นการดำเนินกิจกรรมแบบปัจเจกบุคคลที่ไม่มีอำนาจต่อรองทางการตลาด เกิดปัญหาด้านวัตถุดิบในการผลิตสินค้าจำหน่ายไม่ได้เนื่องจากการผลิตสินค้าที่เหมือนกันทำให้มีการแข่งขันกันด้านราคา ในขณะที่สินค้ามีคุณภาพที่ไม่ได้รับรองมาตรฐาน สินค้าที่ผลิตขึ้นกระจายตามแหล่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ ซึ่งผู้บริโภคไม่สามารถรู้ถึงแหล่งผลิตที่แท้จริงได้ ทำให้เกิดการรวมตัวของชาวบ้านขึ้นเป็นกลุ่มเพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งการรวมกลุ่มทำให้ลดการแข่งขันด้านการผลิตและสามารถรวมผลิตภัณฑ์ให้อยู่ในที่เดียวกัน การรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันผลิตของชาวบ้านแม้สามารถรวมผลิตภัณฑ์มาไว้แหล่งเดียวกันได้ แต่ไม่สามารถจำหน่ายสินค้าได้ เนื่องจากขาดการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ไม่มีการจัดการด้านการตลาด ด้านการผลิต ด้านวัตถุดิบและด้านทุน เป็นต้น ซึ่งการรวมกลุ่มดังกล่าวยังไม่มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งได้

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจไปสู่ระบบทุนนิยม รัฐในฐานะผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติจึงได้มีการเสนอยุทธศาสตร์การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจระดับชุมชนที่มุ่งแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระดับล่าง โดยการส่งเสริมให้ชุมชนทำธุรกิจที่สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีในชุมชน โดยการพัฒนาโอกาสและความสามารถของชุมชนในการผลิต การแปรรูป การบริการ รวมถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ อย่างครบวงจร โดยเฉพาะสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า ซึ่งเป็นทางเลือกที่จะช่วยแก้ไข ปัญหาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนได้

กลุ่มแม่บ้านทอผ้าไหม บ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกลุ่มเกษตรกรกลุ่มหนึ่งที่เกิดจากการรวมตัวกันของชาวบ้านและต่อมาได้รับการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุน

ส่งเสริมการรวมกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถผลิตสินค้าที่เป็นผ้าไหม ตามลักษณะของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกจำหน่ายเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัว แต่การดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ยังประสบกับปัญหาในด้านต่าง ๆ ซึ่งจากการศึกษาภาคสนาม พบว่ากลุ่มทอผ้าไหมบ้านสนวนนอก ประสบปัญหาการบริหารจัดการ พบว่ากลุ่มทอผ้าไหมมีปัญหาด้านการตลาด การลงทุน และ ด้านอื่น ๆ ขาดการวางแผนการผลิตที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความเข้มแข็งของกลุ่มได้ ผู้วิจัยในฐานะ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตำบลสนวน จึงมีความสนใจที่จะศึกษา กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพทอผ้าไหม บ้านสนวนนอก เพื่อให้กลุ่มมีประสิทธิภาพเกิด ความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการ ของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการ ของกลุ่มทอผ้าไหม บ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มทอผ้าไหม บ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ความสำคัญของการวิจัย

1. ได้ทราบถึงกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
2. ได้ทราบถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการ กลุ่มทอผ้าไหม บ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
3. ได้ทราบแนวทางการพัฒนากลุ่มทอผ้าไหม บ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการกลุ่มอาชีพทอผ้าไหม กรณีศึกษา กลุ่มทอผ้าไหม บ้านสนวนนอก ตำบลสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ ได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. พื้นที่การวิจัย ได้แก่

ชุมชนบ้านสวนนอก ตำบลสวน อำเภอยะรัง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหมู่บ้านที่มีกลุ่มผลิตผ้าไหมแต่มีปัญหาในการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งหากได้รับการส่งเสริมสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและแก้ไขปัญหการบริหารจัดการที่มีอยู่อย่างเป็นระบบจะทำให้กลุ่มมีการพัฒนาอันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งได้

2. กลุ่มเป้าหมาย

2.1 กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ ได้จากการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1.1 คณะกรรมการกลุ่มทอผ้าไหม บ้านสวนนอก ตำบลสวน อำเภอยะรัง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน

2.1.2 ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านสวนนอก ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน

2.1.3 กลุ่มชาวบ้านที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมได้จากการเลือกแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จำนวน 6 คน

2.2 กลุ่มเป้าหมายในการสนทนากลุ่ม ได้จากการเลือกแบบเจาะจง ดังนี้

2.2.1 กลุ่มผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 2 คน

2.2.2 เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอยะรังที่เป็นผู้สนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมกลุ่มทอผ้าไหม ได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 2 คน

2.2.3 เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน อำเภอยะรังที่เป็นผู้สนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมกลุ่มทอผ้าไหม ได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 2 คน

2.2.4 คณะกรรมการกลุ่มทอผ้าไหม ได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 3 คน

2.2.5 สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 3 คน

3. ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2554– มีนาคม 2555

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การบริหารจัดการ หมายถึง การจัดการตั้งแต่กระบวนการในการผลิต การจัดหาวัตถุดิบ การระดมทุน การจัดทำทะเบียนสมาชิก การดำเนินกิจกรรมด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการบริหารจัดการอามีทั้งรูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งเป็นตัวแทนของสมาชิกที่จะทำหน้าที่ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือกลุ่ม

2. **กลุ่มอาชีพทอผ้าไหม** หมายถึง กลุ่มทอผ้าไหมบ้านสวนนอก ตำบลสวน
อำเภอ ห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์
3. **การผลิต** หมายถึง การดำเนินกิจกรรมการทอผ้าไหมอย่างเป็นระบบตามขั้นตอน
การทอผ้าไหม ตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบ การจัดหาวัตถุดิบ การย้อมสี จนถึงขั้นตอนการทอ
4. **วัตถุดิบ** หมายถึง อุปกรณ์ และวัสดุที่ใช้ในกระบวนการทอผ้าไหม ได้แก่ ไบหม่อน
เส้นไหม สีฟอกและย้อมเส้นไหม อัก ระวัง เป็นต้น
5. **การตลาด** หมายถึง การจัดหาแหล่งและสถานที่เพื่อจำหน่ายผ้าไหมให้แก่ผู้บริโภค
โดยผ่านช่องทางการตลาดหลายช่องทาง เช่น ผ่านตัวแทนจำหน่าย การจำหน่ายให้กับบุคคลทั่วไป
 เป็นต้น
6. **ทุน** หมายถึง เงิน หรือสิ่งอื่นใดที่สามารถตีราคาเป็นตัวเงินได้ โดยได้จากการระดม
ทุนในรูปแบบหุ้น เงินออมหรือรูปแบบอื่น ๆ ตามระเบียบของกลุ่มเพื่อนำมาเป็นการดำเนิน
กิจกรรมกลุ่ม หรือได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่เข้ามาส่งเสริม สนับสนุนกลุ่ม
ทอผ้าไหมบ้านสวนนอก
7. **การประชาสัมพันธ์** หมายถึง การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของกลุ่ม
ให้บุคคลทั่วไปหรือกลุ่มลูกค้าได้รับทราบถึงลักษณะของผลิตภัณฑ์ให้เกิดความสนใจและต้องการ
ที่จะซื้อผลิตภัณฑ์จากกลุ่ม
8. **ผลิตภัณฑ์** หมายถึง สิ่งที่ประดิษฐ์จากผ้าไหมที่มีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของ
ผ้าไหมหรือการแปรรูปเป็นรูปแบบอื่น ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของลูกค้า